

પ્રવચન નં. ૯૫, શ્લોક-૧૨૩, ગાથા-૯૩, સોમવાર, માગશર સુદ ૧૫, તા.૩-૧૨-૭૯

‘નિયમસાર’. ગાથાર્થ છે ને? ‘સમયસાર’ની ગાથા.

ગાથાર્થ :- ‘પ્રતિક્રમણ, પ્રતિસરણ, પરિહાર, ધારણા, નિવૃત્તિ, નિંદા, ગર્હા અને શુદ્ધિ— એ આઠ પ્રકારનો વિષકુંભ છે.’ શું કહે છે? ‘કરેલા દોષોનું નિરાકરણ કરવું...’ દોષ થયા હોય એનું નિરાકરણ (કરવું) એ શુભભાવ છે. અને શુભભાવ તે ઝેરનો ઘડો છે. આકરી વાત છે. વ્યવહારકારણ કહ્યું ને એ? કથનમાત્ર છે, કહેવામાત્ર છે. વસ્તુ રાગ છે. વ્યવહારપ્રતિક્રમણ એ તો રાગ છે. કથનમાત્ર વ્યવહાર કહેવામાં આવે છે. વાસ્તવિક કારણ, મોક્ષનું કારણ તો વાસ્તવિક ત્રિકાળ કારણપરમાત્મા વસ્તુ જે કારણદ્રવ્ય ત્રિકાળ એ કારણ અને એમાંથી થતી નિર્મળ પર્યાય એ મોક્ષનું કારણ (છે) અને આ વ્યવહાર એ તો કથનમાત્ર, જાણવાલાયક એવો ભાવ આવે, એટલે એ જાણવામાત્ર, કહેવામાત્ર છે. ‘પ્રતિક્રમણ = કરેલા દોષોનું નિરાકરણ કરવું તે...’ શુભભાવ છે, એ ઝેર છે, ઝેરનો ઘડો છે. અર...ર...! આખી દુનિયા પાપમાં પડી અને આ પુણ્યને ઝેર કહેવું!

મુમુક્ષુ :- એવું જ વસ્તુનું સ્વરૂપ છે.

ઉત્તર :- અનાદિ અનાદિથી ભૂલ્યો છે. રખડતો રખડતો અનાદિથી ચોરાશીના અવતારમાં અનંતા અનંતા ભવ કર્યા પણ એણે વ્યવહારનો પક્ષ મૂક્યો નહિ. વ્યવહાર છે એ પણ કારણ છે. અહીં કથનમાત્ર કારણ કહ્યું. વાસ્તવિક કારણ નથી. આહાહા...! વાસ્તવિક કારણ તો ત્રિકાળી આત્મા કારણપરમાત્મા એ વાસ્તવિક કારણ મોક્ષનું અને તેના કારણથી થયેલી મોક્ષના માર્ગની દશા, એ મોક્ષમાર્ગની નિર્મળ વીતરાગી દશા એ મોક્ષનું કારણ છે. એ વાસ્તવિક કારણ છે. આહાહા...!

દ્રવ્ય કારણ. શક્તિમાં તો એમ લીધું છે ને? દ્રવ્ય જે વસ્તુ છે એની શક્તિ કારણ છે. જીવતરશક્તિ એ જીવદ્રવ્યનું કારણ છે. આ વ્યવહાર કાંઈ જીવદ્રવ્યનું કારણ નથી. આહાહા...! શું કહ્યું? ૪૭ શક્તિનું જ્યાં વર્ણન કર્યું, ત્યાં જીવતરશક્તિ જીવદ્રવ્યનું કારણ છે એમ કહ્યું અને એ શક્તિઓ અને દ્રવ્ય પરદ્રવ્યને માટે કારણ નથી એમ કહ્યું. પરદ્રવ્યને માટે કારણ નથી. અકારણકાર્યશક્તિ આવીને? આહાહા...! પરદ્રવ્યને માટે કારણ નથી, સ્વદ્રવ્યને માટે કારણશક્તિઓ છે. જીવતરશક્તિ, ચિત્તિ, દશિ એ બધી કારણ છે. અને મોક્ષનું કારણ એ કારણપરમાત્માનો આશ્રય લઈને જે વીતરાગી પર્યાય પ્રગટ થાય એ પર્યાય મોક્ષનું કારણ છે. આવું લાંબુ લાંબુ યાદ રાખે. પાપના ધંધા આડે નવરાશ ન મળે. ‘શાંતિભાઈ’! આખો દિ’ પાપનો ધંધો. આ કર્યું.. આ કર્યું... આ કર્યું... હવે એમાં આવી વાત, વીતરાગની વાત કાને સાંભળવી મુશ્કેલ પડે. એ સમજે કે દિ’ અને એના ભવના અંત કે દિ’ આવે? આહાહા...!

અહીં કહે છે, પ્રતિક્રમણ જે વ્યવહાર છે, એને અમે ઝેરનો ઘડો કહીએ છીએ. ઝેર છે. આહાહા..! વ્યવહારને કથનમાત્ર કારણ કહીએ છીએ. વાસ્તવિક કારણ છે નહિ. પછી બીજું. 'પ્રતિસરણ = સમ્યક્ત્વાદિ ગુણોમાં પ્રેરણા.' સમકિત આદિની પ્રેરણા કરવી એ પણ વિકલ્પ છે, એ પણ ઝેર છે. વિકલ્પ ઊઠે છે, સમકિતની પ્રેરણાની વૃત્તિ ઊઠે એ વિકલ્પ છે એ પણ ઝેર છે. આહાહા..! 'પરિહાર = મિથ્યાત્વરાગાદિ દોષોનું નિવારણ.' મિથ્યાશ્રદ્ધા આદિનો ત્યાગ એમાં પણ શુભભાવ છે. શુભભાવ છે એ પણ ઝેરનો ઘડો છે, વિષકુંભ છે. આકરું કામ, બાપા! દુનિયાને મળવું મુશ્કેલ. આખી દુનિયા વ્યવહારમાં પડી છે. વ્યવહારમાં પડી, ગળાડૂબ ઝેરમાં બોળાઈ ગઈ છે. આહાહા..! એને આવી વાતું (કહેવી). ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ પરમેશ્વરનું આ ફરમાન છે. 'ગુલાબચંદભાઈ'!

'ધારણા = પંચનમસ્કારાદિ,...' પાંચ નમસ્કાર ધારણ કરવા એ શુભભાવ છે, ઝેર છે. આહાહા..! જગતને આકરું પડે. હજી પાપ આડે નવરો થાય નહિ એમાં વળી શુભભાવ આવે. એક ઘડી આવે, એક કલાક પૂજા-ભક્તિ કરવા આવે, દેવ-દર્શન કરવા આવે એમાં એક શુભભાવ આવે, તો એ કહે છે કે એ ઝેર છે. એ ધર્મ નથી. એ શુભભાવથી ભિન્ન અંદર આત્માનો આનંદનો અનુભવ કરે એનું નામ ધર્મ છે. આહાહા..! આવી વાત છે. દુનિયાને બેસવી કઠણ પડે. બહારની હૂંફમાં, બહારની પ્રવૃત્તિની હૂંફમાં એમાં વળી પાંચ-પચ્ચીસ લાખ પૈસા થયા હોય, પચ્ચીસ-પચાસ લાખ પૈસા થયા હોય, કરોડ-બે કરોડ થઈ ગયા એટલે આખું ફરી જાય. આહાહા..! આ કીધું ને પરમ દિ'. ૨૦ લાખની એક મોટર. ૨૦ લાખની એક મોટર. એટલે એને એમ જાણે... આહાહા..! અમે શું જાણે બાદશાહ!

મુમુક્ષુ :- એવી મોટરમાં બેસીને દીકરો પરણવા જાય તો કેટલું સુખ થાય!

ઉત્તર :- ધૂળમાં એકલું પાપ છે. એ ૨૦ લાખની મોટર 'મુંબઈ' સ્ટેશને મૂકવા આવી હતી. કેટલા પૈસાની છે કીધું? કે ૨૦ લાખની. પરદેશમાંથી લાવ્યા છે. ૫૦ લાખની એક મોટર છે. એક મોટર ૫૦ લાખની. આ ધૂળું ભેગી કરીને મરી જવાના બિચારા. આહાહા..! અહીં તો (કહે છે), શુભભાવ એ તો બધો પાપ છે પણ શુભભાવ અહીં કરે... આહાહા..! છે?

'પંચનમસ્કારાદિ મંત્ર,...' જપે. 'પ્રતિમા...'ને વંદન કરે. 'વગેરે બાહ્ય દ્રવ્યોના આલંબન વડે ચિત્તને સ્થિર કરવું તે.' બધો શુભભાવ ઝેર છે. આકરી વાત, પ્રભુ! શું થાય? બિચારા સાધારણ માણસને તો સાંભળવા મળ્યું નથી. આહાહા..! 'નિવૃત્તિ = બાહ્ય વિષયકષાયાદિ ઈચ્છામાં વર્તતા ચિત્તને પાછું વાળવું...' વિષયકષાયમાં જતાં ચિત્તને પાછું વાળવું એ પણ એક શુભભાવ છે, એ પણ રાગ અને ઝેર છે. શુભભાવ છે ને? આહાહા..! એ ધર્મ નથી. ધર્મ તો શુભ અને અશુભભાવ, એનાથી ભિન્ન પડીને ચૈતન્યનું દર્શન કરે, ચૈતન્યની દષ્ટિ નિર્મળ જ્ઞાન કરે એનું નામ ધર્મ છે. જૈનધર્મ વીતરાગ પરમેશ્વરનું જિનેશ્વરનું કથન આ છે. એને કેટલાય બિચારાએ તો સાંભળ્યું ન હોય. આ કઈ જાતનો ધર્મ હશે? આહાહા..!

‘નિંદા = આત્મસાક્ષીએ દોષોનું પ્રગટ કરવું...’ આત્મસાક્ષીએ દોષનું પ્રગટ કરવું એ પણ શુભભાવ છે. એ વ્યવહાર કારણ નિમિત્તકથનમાત્ર વ્યવહાર છે, એ ધર્મ નથી. ઝેર છે. આહાહા...! સાંભળ્યું જાય નહિ, કઠણ પડે જગતને, શું થાય? સંસારમાં ધંધા આડે નવરા ન મળે. આખો દિ’ બાયડી, છોકરા અને આબરૂ, કીર્તિના હડફા, પૈસા ભર્યા હોય ને આ કર્યા, લીધા ને દીધા ને આ કર્યા... ઓહોહો...! ત્યાં તો જાણે અમે ક્યાં ચડી ગયા મોટા. એમાં કરોડ, બે કરોડ, પાંચ કરોડ થાય એટલે થઈ રહ્યું. આ કીધું ને બે છોકરાઓ નથી? આપણે ‘પૂનમચંદ’ અને ‘ન્યાલચંદ’. આજના છોકરાના લગન છે ને? પાંચ કરોડ રૂપિયા. ૨૦ લાખની મોટર લાવ્યો છે એમાં બેસીને લગન કરવા જશે. આજના લગન છે ને? બે ભાઈ પાસે. એક પાસે પાંચ કરોડ, બીજા ભાઈ પાસે પાંચ કરોડ. એકને એક દીકરી જ છે, દીકરો નથી. દર્શન કરવા આવ્યા હતા. પણ બધા હૂંફ હૂંફ. પૈસાની આમ હૂંફ જાણે.. આહાહા...! પૈસા એટલે શું? ધૂળ. માટીની ધૂળ છે. એના હૂંફમાં...

અહીં તો કહે છે, કે આત્મસાક્ષીએ પાપ લાગ્યા એની નિંદા કરવી એ પણ શુભભાવ છે. અને ‘ગુરુસાક્ષીએ દોષોનું પ્રગટ કરવું તે’ શુભભાવ છે અને ‘દોષ થતાં પ્રાયશ્ચિત...’ લેવું એ પણ શુભભાવ છે. આહાહા...! આ વ્યવહાર છે તે ઝેર છે. વીતરાગ પરમાત્મા વીતરાગદેવ ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ મહાવિદેહમાં ‘સીમંધરસ્વામી’ ભગવાન બિરાજે છે ત્યાંથી આ વાત આવી છે. ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા એમ કહેતા હતા, એ વાત ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ આવીને અહીં મૂકી છે. આહાહા...! ‘ચશપાલજી’ આવી આકરી વાત પડે. શું થાય? બસ, ઉડી જાય વ્યવહાર, ત્યારે વ્યવહાર નહિ? ખોટો? વ્યવહાર ખોટો શું લાખવાર ખોટો. એવા વ્યવહાર અનંતવાર કર્યા છે. એ વ્યવહાર અત્યારે ક્યાં તારી પાસે છે? એવા વ્યવહાર તો અનંતવાર કર્યો છે કે ચામડા ઉતરડીને ખાર છાંટે તો ક્રોધ ન કરે અને નગ્ન મુનિ થઈને દિગંબર અનંતવાર થયો. પણ સમ્યગ્દર્શન આત્મજ્ઞાન નહિ. એ ક્રિયાકાંડ કરીને એમાં ધર્મ માન્યો. આહાહા...! એ આઠ બોલ કીધા. ‘એ આઠ પ્રકારનો વિષકુંભ છે.’ છે ને?

હવે ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ કહે છે.

યત્ર પ્રતિક્રમણમેવ વિષં પ્રણીતં
તત્રાપ્રતિક્રમણમેવ સુધા કુતઃ સ્યાત્ ।
તત્કિં પ્રમાદ્યતિ જનઃ પ્રપન્નધોઽધઃ
કિં નોર્ધ્વમૂર્ધ્વમધિરોહતિ નિષ્પ્રમાદઃ ।।

શ્લોકાર્થ :- ‘(અરે! ભાઈ,) જ્યાં પ્રતિક્રમણને જ વિષ કહ્યું છે,...’ આહાહા...! જ્યાં પ્રતિક્રમણના શુભભાવને ઝેર કહ્યું, ‘ત્યાં અપ્રતિક્રમણ અમૃત ક્યાંથી હોય?’ ત્યાં તારા વેપાર અને ધંધાના પરિણામ પાપ એકલા હોય એ અમૃત ક્યાંથી હોય? એ તો એકલું મહા ઝેર છે. આહાહા...! પ્રતિક્રમણના પરિણામને ઝેર કહ્યા તો તારા વેપાર, ધંધા, બાયડી-છોકરાને

રાજી રાખવા, પાંચ પચ્ચીસ લાખ પેદા કર્યા હોય ત્યાં ઓહોહો...! જાણે શું કર્યું ને અમે શું આગળ વધી ગયા! એમાં ખુશી થાય એ તો એકલું ઝેર છે. ઝેરના પ્યાલા પીવે છે. આહાહા...! આવું કામ છે.

‘જ્યાં પ્રતિક્રમણને જ વિષ કહ્યું...’ જ્યાં પ્રતિક્રમણ શુભવ્યવહાર જે છે એને ઝેર કહ્યું, ‘ત્યાં અપ્રતિક્રમણ...’ સંસારના પાપના પરિણામ ‘અમૃત ક્યાંથી હોય?’ સંસારના રળવાના, વિષયના ભોગના, ધંધાના પૈસા મેળવવા, વ્યાજ ઊપજાવવા, આખો દિ’ ધંધા કરવા, આ દીધા, આ લીધા, આ કર્યા, આ કર્યું. જાણે ગાંડા, જાણે જોઈ લ્યો પાગલ. ‘શાંતિભાઈ’! એમાં ‘મુંબઈ’ અને ‘કલકત્તા’. એ બે જોયું છે ને? ત્રણે જોયું છે. ‘દિલ્હી’, ‘મુંબઈ’ અને ‘કલકત્તા’. આહાહા...! ગાંડા જાણે જોઈ લ્યો, પાગલ જેવા. આહાહા...!

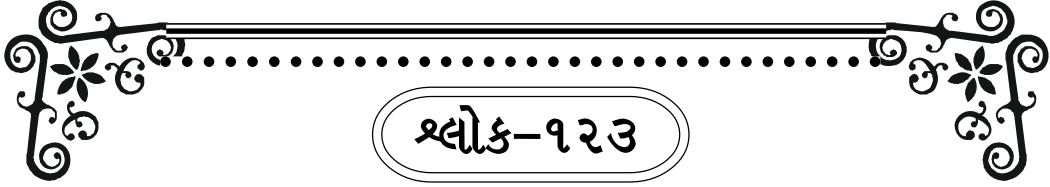
ઘણા વર્ષ પહેલા ‘પાલેજ’માં અમારી દુકાન હતી ને. તો માલ લેવા ગયેલા. કેવું? ‘કોલાબા’. ‘કોલાબા’ જોવા ગયેલા. એને પણ ઘણા વર્ષ થયા. લગભગ ૭૨ વર્ષ થયા. ૭૨ વર્ષ પહેલાની વાત છે. એક મારવાડી આમ ... લીધા... દીધા... લીધા... દીધા... એમ કરતો હતો. આ તો ૭૨ વર્ષ પહેલાની વાત છે. દુકાનનો માલ લેવા ગયેલ. ‘પાલેજ’માં દુકાન છે ને? ‘ભરૂચ’ અને ‘વડોદરા’ વચ્ચે ‘પાલેજ’ છે. અત્યારે દુકાન ચાલે છે. મોટી દુકાન છે. ચાલીસ લાખ રૂપિયા છે. ચાર લાખની પેદાશ છે. તે દિ’ માલ લેવા ગયેલ. જાણે પાગલ લાગે. કીધું, આ શું કરે છે? મારવાડી. લીધા... દીધા... લીધા... દીધા... કર્યા કરે. ઓલા શું કહેવાય કીધું? ‘કોલાબા’. ‘કોલાબા’ ફોન આવે ને? ‘લંડન’થી ફોન આવે એટલે પછી માથા ફરી જાય. આહાહા...! શું છે આ? પ્રભુ! જ્યાં જેને ભગવાને પ્રતિક્રમણ કરવાના પરિણામને ઝેર કહ્યાં ત્યાં તારા આવા અપ્રતિક્રમણના પાપ છે એ તો ઝેર, ઝેર ને ઝેર છે. આહાહા...! દુનિયા વખાણે પાગલ, પાગલ વખાણે પાગલને કે અહો...! આની પાસે તો પચાસ લાખ થયા, આની પાસે કરોડ થયા, આની પાસે બે કરોડ થયા.

અહીં કહે છે ‘અમૃત ક્યાંથી હોય? (અર્થાત્ ન જ હોય.) તો પછી માણસો નીચે નીચે પડતા થકા...’ અમે તો પુણ્યને ઝેર કહીને ઊંચે ચઢાવીએ છીએ. શુભને પુણ્ય કહી, ઝેર કહીને ઊંચે અંતરમાં આત્મામાં જા એમ કહીએ છીએ, ધર્મ ત્યાં છે. અંદર આત્મામાં જા, ધર્મ ત્યાં છે. એમ અમે કહીએ ત્યાં તું આમ નીચે નીચે કેમ ઉતરી જાય છે? શુભ છોડીને વળી ત્યાં અશુભ ક્યાં ચાલ્યો જાય છે? આહાહા...! આવું ક્યાં (છે)?

‘પ્રમાદી કાં થાય છે? નિષ્પ્રમાદી થયા થકા ઊંચે ઊંચે કાં ચડતા નથી?’ આહાહા...! અમે પ્રતિક્રમણ આદિના શુભભાવને ઝેર કીધા, એથી એને છોડીને તું સંસારના અશુભભાવમાં જા, એ તો નીચે નીચે અધોમાં ઉતર્યો. શુભભાવને છોડીને અંદર શુદ્ધ આત્મામાં જા. તો ત્યાં શાંતિ છે. જ્ઞાનાનંદ, સહજાનંદ પ્રભુ અંદર વીતરાગદેવે જોયો, જિનેશ્વરદેવ, જેણે આત્મા જોયો એ અંતર અમૃતનો સાગર છે. અમૃતનો દરિયો ભગવાન છે. એની સામું તને જોતા

આવડ્યું નથી. એની સામું જોતા આવડ્યું નથી પણ સાંભળ્યું નથી તેં. સાંભળ્યું, એટલું બધું બહારનું ઝેરનું સાંભળ્યું છે. આહાહા..!

કહે છે, કે એવી વાત અમે ઊંચી કહીએ છીએ. પ્રતિક્રમણ આદિને ઝેર કીધા, એથી તેને છોડીને અશુભમાં ક્યાં જા છો? એને છોડીને અંદરમાં જાને. શુદ્ધ આત્મામાં જાને. આહાહા..! ચૈતન્ય ભગવાન અંદર બિરાજે છે. પરમાત્મસ્વરૂપ જ આત્મા છે. પરમાત્મસ્વરૂપ ન હોય તો પરમાત્મા થાય ક્યાંથી? અરિહંત થયા એ ક્યાંથી થયા? એ કાંઈ બહારથી આવે છે? એ અંદરમાં સ્વરૂપ ભર્યું છે એમાંથી આવે છે. એટલે કહે છે, જ્યાં છે ત્યાં જા ને. રાગને અમે ઝેર કીધો માટે હેડે ઊતરીને અશુભરાગમાં જા છો, એ કાંઈ ઠીક કહેવાય? આહાહા..! આકરી વાત છે.

શ્લોક-૧૨૩

(મદાક્રાંતા)

આત્મધ્યાનાદપરમખિલં ઘોરસંસારમૂલં
ધ્યાનધ્યેયપ્રમુખસુતપઃકલ્પનામાત્રરમ્યમ્ ।
બુદ્ધા ધીમાન્ સહજપરમાનન્દપીયૂષપૂરે
નિર્મજ્જન્તં સહજપરમાત્માનમેકં પ્રપેદે ॥૧૨૩॥

વળી (આ ૯૨ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-
[શ્લોકાર્થ :-] આત્મધ્યાન સિવાયનું બીજું બધું ઘોર સંસારનું મૂળ છે, (અને ધ્યાન-ધ્યેયાદિક સુતપ (અર્થાત્ ધ્યાન, ધ્યેય વગેરેના વિકલ્પવાળું શુભ તપ પણ) કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;- આવું જાણીને ધીમાન (-બુદ્ધિમાન પુરુષ) સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષના પૂરમાં ડૂબતા (-લીન થતા) એવા સહજ પરમાત્માનો એકનો આશ્રય કરે છે. ૧૨૩.

શ્લોક-૧૨૩ ઉપર પ્રવચન

‘વળી (આ ૯૨ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :-’

એ ‘સમયસાર’નો શ્લોક હતો.

આત્મધ્યાનાદપરમખિલં ઘોરસંસારમૂલં
ધ્યાનધ્યેયપ્રમુખસુતપઃકલ્પનામાત્રરમ્યમ્ ।
બુદ્ધા ધીમાન્ સહજપરમાનન્દપીયૂષપૂરે
નિર્મજ્જન્તં સહજપરમાત્માનમેકં પ્રપેદે ॥૧૨૩ ॥

આહાહા..! આ તો શાંતિથી સાંભળે ત્યારે થાય. વીતરાગનો માર્ગ બહુ ઝીણો છે. લોકોએ તો બહારથી જરી એક કલાક પૂજા કરી, ભક્તિ કરી, દાન કર્યું, ક્યાંક પાંચ-પચ્ચીસ હજાર દાન આપ્યા. થઈ ગયો ધર્મ. માનીને બેઠા. અરે..! તારા કરોડ આપને. ત્યાં ક્યાં ધર્મ હતો? એ શુભભાવ હોય તો પુણ્ય થાય. એ પુણ્ય છે ઈ ઝેર છે. આહાહા..! ‘ભભૂતમલે’ આઠ લાખ ખર્ચા. ‘બેંગલોર’. આઠ લાખનું મંદિર બનાવ્યું. એ શ્વેતાંબર છે. બનાવ્યું દિગંબર મંદિર. ચાર લાખ સ્થાનકવાસી મારવાડીએ આપ્યા. ‘જુગરાજજી’. છે ને? ‘મહાવીર માર્કેટ’ મહાવીર માર્કેટ છે ને? હમણા ગુજરી ગયા. છોકરો આવ્યો. અહીં બધા આવતા. એ સ્થાનકવાસી હતા. એની પાસે એક કરોડ રૂપિયા છે, ઓલા પાસે બે કરોડ રૂપિયા છે. બે કરોડવાળાએ આઠ લાખ આપ્યા, એક કરોડવાળાએ ચાર લાખ આપ્યા. અને બાર લાખનું મંદિર બનાવ્યું. હમણા ગયા હતા ત્યારે ત્રણ લાખ વધાર્યા. પંદર લાખનું બનાવ્યું. ‘બેંગલોર.’ આહાહા..! પણ ભાઈ! આ બધા તારા પંદર લાખ કહે કે ગમે એ કહે, એ ધર્મ નથી. શુભભાવ છે, પુણ્ય છે. ચોખ્ખી વાત છે. એક રકમે આઠ લાખ આપ્યા. બે કરોડની મૂડી છે. સ્ટીલનો ધંધો છે.

મુમુક્ષુ :- કમાણા કેટલા?

ઉત્તર :- એ પછી કમાણા ચાલીસ લાખ. અમારામાં રોકાણા ને. અમે ત્યાં હતા ત્યારે મંદિરની મોટી ધામધૂમ કરી, એમાં રોકાણા ત્યારે બે કરોડનું સ્ટીલ પડેલું, એમાં આઠ લાખ ખર્ચા, ચાલીસ લાખ આવ્યા. સ્ટીલમાં ભાવ વધી ગયા તો ચાલીસ લાખ આવ્યા. એ તો પૂર્વના પુણ્યને લઈને આવે. એનું કાંઈ નથી.

મુમુક્ષુ :- આપના પગલા થાય ત્યાં રૂપિયા... રૂપિયા થઈ જાય.

ઉત્તર :- એ બધી વાતું. પૂર્વના પુણ્ય વિના કાંઈ આવે નહિ. પુણ્યથી આવે પણ આવે છે ઈ પાપ (છે). પરિગ્રહ એ પાપ છે. કરોડ અને બે કરોડ રૂપિયા છે એ પોતે પાપ છે. કારણ કે પરિગ્રહને ભગવાને પાપ કહ્યું છે. અભ્યંતર પરિગ્રહ અને બાહ્ય પરિગ્રહને પાપ કહ્યું છે. આવે પુણ્યથી પણ પરિગ્રહ પોતે પાપ છે. અને એનો કરનારો પાપી છે. એને લોકો પુણ્યશાળી કહે. ગાંડી દુનિયા. આહાહા..! એ તો આવ્યા નહિ? હમણા ‘ભભૂતમલ’ આવ્યા હતા ને. અહીં સવા લાખ આપ્યા ને. અહીં મકાન બનાવ્યું છે એમાં સવા લાખ આપ્યા. હમણા સવા લાખ બીજા આપ્યા. એમ પૈસા આપે છે. ઉદાર માણસ. પણ શુભભાવ

છે કીધું, ભાઈ. આમાંથી કાંઈ ધર્મ થઈ જાય અને કલ્યાણ થઈ જાય અને જન્મ-મરણ મટી જાય. તારા આઠ લાખ અને દસ લાખ ધૂળમાં, એ વાતમાં માલ કાંઈ નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- પૈસા આપવા કે ન આપવા?

ઉત્તર :- પણ આપી કોણ શકે છે? એને ભાવ થાય. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! પૈસા તો જડ છે, અજીવ, માટી, ધૂળ છે. એ તો પુદ્ગલ છે. એ પુદ્ગલ જવા-આવવા, એ તો એને કારણે જાય-આવે. આત્મા એમ માને કે હું આપું છું, એ તો જડનો સ્વામી થાય છે. રાગની મંદતાનો ભાવ કરે. પૈસા જવા હોય તો જાય. આહાહા..! વાતે વાતે ફેર પડે. દુનિયાની સાથે મેળ ક્યાંય ખાય એવો નથી. આહાહા..! વાપરવામાં પણ પૈસા મારા છે એમ માને તો મિથ્યાત્વ છે. કારણ કે એ તો જડ છે, પૈસો માટી ધૂળ છે. આત્મા ચૈતન્ય અરૂપી અંદર ભિન્ન છે. આ તો શરીર, માટી ધૂળ છે. આ ક્યાં હતો. આ તો માટી છે. આ મારું છે એમ માને એ મિથ્યાત્વ છે. આહાહા..! આકરું કામ છે.

અહીં કહે છે, ‘આત્મધ્યાન સિવાયનું...’ છે? આહાહા..! આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ, ચૈતન્યસ્વરૂપ (છે). આહાહા..! જેમ નાળિયેરમાં ગોળો જુદો છે એમ આ શરીરમાં અને રાગથી આત્મા અંદર તદ્દન જુદો છે. આહાહા..! એવા આત્માનું ધ્યાન એ ‘સિવાયનું બીજું બધું ઘોર સંસારનું મૂળ છે,...’ આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- આચાર્ય આકરા બહુ.

ઉત્તર :- છે એ છે. આચાર્યને જગતની ક્યાં પડી છે. જગત માને ન માને એ એને ઘરે રહ્યું. અનાદિકાળથી જગત સ્વચ્છંદે ચાલે છે. એણે-જગતે સાચું માન્યું છે કે દિ? એક તો સંસારથી નવરો થાતો નથી. આખો દિ? ધંધો પાપ, નવરો થાય તો છ-સાત કલાક ઊંઘ ને છ-સાત કલાક બાયડી-છોકરાને રાજી કરવા. એક કલાક કદાચ સાંભળવા મળે તો આવું સાંભળે. પૂજા કરો, ભક્તિ કરો તો ધર્મ થશે. એ મિથ્યાત્વ છે. મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. આહાહા..! આકરું કામ બહુ, બાપુ!

અહીં કહે છે ‘આત્મધ્યાન સિવાયનું...’ છે? આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ (છે) એનું ધ્યેય બનાવીને ધ્યાન (થાય)... આહાહા..! એ ‘સિવાયનું બીજું બધું...’ એ શુભ અને અશુભભાવ બેય ‘ઘોર સંસારનું મૂળ છે,...’ આહાહા..! એમાં છે કે નહિ?

મુમુક્ષુ :- મુનિરાજ તો એમ જ કહે ને.

ઉત્તર :- પણ જેમ હોય એમ કહે ને? કેવળી પરમાત્માએ કહ્યું એ મુનિ કહે છે. ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા ‘સીમંધર’ ભગવાન મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. એના મુખમાંથી નીકળ્યું છે, એ આ કહે છે. આહાહા..!

અહીં એ કહે છે, કે ‘આત્મધ્યાન સિવાયનું બીજું...’ અર..ર...! આકરી વાત. આત્મા જ્ઞાનાનંદ સહજાત્મસ્વરૂપ, એ રાગના, દયા-દાનના વિકલ્પથી, રાગથી પણ અંદર ભિન્ન છે.

એવા આત્માનું ધ્યાન, એ આત્માનું જ્ઞાન, એના સિવાય જેટલો શુભ અને અશુભભાવ કરે એ 'ઘોર સંસારનું મૂળ છે.' આહાહા...! શુભ-અશુભ બેયને ઘોર સંસારનું મૂળ કીધું. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજાનો ભાવ હોય કે અશુભ હોય, બેય ઘોર સંસાર છે. આહાહા...! છે? આજે આકરી વાત આવી. વાત તો આ છે. 'એક હોય ત્રણકાળમાં પરમારથનો પંથ.' દુનિયાને મળે, ન મળે તેથી કાંઈ બીજું ફરી જાય એવું છે? આહાહા...!

'આત્મધ્યાન સિવાય...' આત્મા જ્ઞાનાનંદ સહજાત્મસ્વરૂપ અંદર જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા, આનંદસ્વરૂપ આત્મા (છે) એનું ધ્યાન, એને ધ્યેય બનાવીને ધ્યાન. એ 'સિવાયનું...' જેટલા શુભ-અશુભભાવ 'બધું ઘોર સંસારનું મૂળ છે,...' ચાર ગતિ રખડવાની મળે એવું છે. આહાહા...! આવી વાત છે. છે? એમાં છે કે નહિ? 'આત્મધ્યાન સિવાયનું બીજું...' એક કોર આત્મધ્યાન અને એક કોર બીજું બધું. આહાહા...! શાસ્ત્રશ્રવણ, શાસ્ત્રકથન, વાંચન એ બધો શુભભાવ (છે). એ શુભભાવ અને સંસારનો પાપભાવ, દુકાન અને ઘરનો ભાવ એકલું પાપ. એ બેય 'ઘોર સંસારનું મૂળ છે,...' આહાહા...!

ક્યાં જશે એ? ચોરાશી લાખ યોનીમાં ક્યાં અવતરશે? આહાહા...! આત્મા તો અનાદિ-અનંત છે, નિત્ય છે. શરીર છૂટી જશે. શરીર એ તો થોડો વખત રહેવાનું છે. ૫૦-૬૦ નીકળી ગયા એને કાંઈ ૫૦-૬૦ રહેવાના નથી. થોડો વખત છે એ છૂટીને જાશે ક્યાંક. ધર્મ છે નહિ, પુણ્યની ખબર નથી. પુણ્ય કોને કહેવું અને કેમ થાય એનો વખત લેતો નથી. એક કલાકનો વખત લે તો ભક્તિ કરે, એક કલાક પૂજા કરે એટલે થઈ રહ્યું, જાવ ધર્મ થઈ ગયો. એ કોઈકે પૂછ્યું હતું. આ ભાઈને. ... માણસ.. 'ન્યાલયંદ' પાસે ચાર કરોડ રૂપિયા છે. દીકરો નથી. ચાર કરોડ-પાંચ કરોડ રૂપિયા. કોઈએ કહ્યું. એવું સાંભળ્યું. કોઈ કહેતું હતું. કોઈએ કહ્યું કે કાંઈક કરો. કરીએ છીએ ને. ભક્તિ કરીએ છીએ, પૂજા કરીએ છીએ. સામે મૂર્તિ-ફોટો રાખીને એક કલાક ભક્તિ અને પૂજા કરે. લ્યો, એ કર્યું એ અમે કર્યું. આહાહા...! ત્યાં કહ્યું હતું. કોઈકે પૂછ્યું હતું. કોઈકે પૂછ્યું અને પછી કહ્યું, કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ. ભક્તિ કરીએ છીએ, પૂજા કરીએ છીએ. આ ધર્મ લ્યો. સવારમાં ફોટો રાખે. પ્રતિમા તો ક્યાં હતી ત્યાં એને. ફોટો રાખે અને પૂજા કરે, ભક્તિ કરે, એક કલાક ગાય. રેકોર્ડિંગ હવે ઉતાર્યા. રેકોર્ડિંગ લઈ જશે. પણ એમાં વસ્તુ શું છે? એની સમજણ કરવી, એનો નિર્ણય કરવો, એને માટે વખત લેવો. આખો દિ' પાપ માટે વખત લે છે. આહાહા...! ભારે કામ આકરું. પાછો કોઈ છોકરો નથી. એક જ દીકરી પરણાવી. ચાર કરોડ, પાંચ કરોડ રૂપિયા હશે. મોટા બાગ-બગીચા.. બાગ.. બાગ. ત્યાં હમણાં 'મુંબઈ' આવ્યા હતા. કોઈકે પૂછ્યું તો આવો જવાબ આપ્યો. ભગવાનનો ફોટો રાખે ને. ફોટો રાખે. એની પૂજા કરે અને ગાય. ગાયન-બાયન ગાય. એક કલાક ગાળે. થઈ ગયો લ્યો ધર્મ. ક્યાં બાપા એ તો શુભભાવ છે, ઝેર છે, ઘોર સંસારનું મૂળ છે.

‘ધ્યાન-ધ્યેયાદિક સુતપ (અર્થાત્ ધ્યાન, ધ્યેય વગેરેના વિકલ્પવાળું શુભ તપ...)’ શુભ તપ. આ ધ્યાન કરું છું, ધ્યેય અને આ કરું છું, એવો જે વિકલ્પ એ શુભ તપ ‘કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;—’ અર...ર...! અંદર ધ્યાનમાં પણ કલ્પનામાત્ર કલ્પનાઓ કરે કે આ આત્મા આ છે, તેમ છે. આત્મા ધ્યાન કરવાલાયક છે અને હું ધ્યાન કરું. એ કલ્પનામાત્ર એ શુભતપ કહેવાય. શુભ તપ ધ્યાનમાં (થાય) એ પણ ‘કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;—’ આહાહા...! ક્યાં જાવું આમાં? બાવો થઈ જાય તો થાય. બાવો જ છે. કોણ, કે દિ’ વસ્તુ તારી છે ક્યાં? શરીર તારું નથી. આ તો માટી-ધૂળ છે. આ તો મહાણની રાખ થાશે. આ તો મહાણની રાખ છે. તારું તત્ત્વ અંદર આત્મા તદ્દન જુદી ચીજ છે. એને લેવા અને દેવા, આત્મા તો શરીરને અડતો પણ નથી. શરીર આત્માને અંદર અડતું પણ નથી. અરે...રે...! કોને ખબર પડે? એમાં આવા ધ્યાન આદિના વિકલ્પો કહે છે. ધ્યાનના વિકલ્પો પણ, એ સૂતપ પણ એક... આહાહા...! ‘કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;...’ કલ્પનામાત્ર સારું કહેવાય કે ધ્યાનમાં કલ્પના કરી કે આમ કર્યું. આવું ધ્યાન કર્યું, આવું ધ્યાન અને આવો આત્મા. એવી કલ્પનાઓ કરી હતી. આહાહા...! ગજબ વાત છે.

ક્રિયાકાંડને તો કાઢી નાખ્યું પણ હવે ધ્યાનમાં કલ્પનામાં કલ્પના માંડી કે આમ ધ્યાન... આમ ધ્યાન.. આમ ધ્યાન... આ ધ્યાન... એવી કલ્પનામાં રોકાણો એ કલ્પનામાત્ર તપ છે. આહાહા...! આચાર્ય કહે છે મેં મારા માટે આ બનાવ્યું છે. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ દિગંબર મુનિ કહે છે, કે મારે માટે આ બનાવ્યું છે. તમારે સમજવું હોય તો સમજો, કહે છે. આહાહા...! એને સમાજની પડી નથી કે સમાજ માનશે કે નહિ. સમાજ એને ઘરે રહે. વસ્તુ આ છે. માનવું હોય એ માને. આહાહા...!

‘ધ્યાન સિવાયનું બીજું બધું ઘોર સંસારનું મૂળ છે,...’ એ એક કોર રાખ્યું. હવે આ ધ્યાનમાં આવ્યું. ધ્યાન ને ધ્યેય ને એવું સુતપ. ધ્યાન આ અને ધ્યેય આ, એવો જે વિકલ્પ. ધ્યાયની પર્યાય અને ધ્યેય એ દ્રવ્ય ને એવો જે વિકલ્પ એ સૂતપ. આહાહા...! એ ‘(વિકલ્પવાળું શુભ તપ પણ) કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;—’ આહાહા...! ગજબ વાત છે ને? એને દુનિયાની ક્યાં પડી છે. આહાહા...! આત્મામાં ધ્યાન સિવાય... હજી આત્મા કોણ એની પણ ખબર ન મળે. અંદર આત્મા શું ચીજ છે? આત્મા તો પુણ્ય, પાપ, દયા, દાનના રાગરહિત તિન્ન અંદર તત્ત્વ છે. એ તો શરીરથી તદ્દન જુદું તત્ત્વ છે. હવે એનું ધ્યાનાદિ કહે છે, એના સિવાયનું બધું ઘોર સંસાર છે. અને ધ્યાનમાં પણ ધ્યાનની કલ્પનામાં રોકાણો કે આ ધ્યેય છે અને આ ધ્યાન છે અને ધ્યાન કરવા લાયક છે. ધ્યાનમાં ન જતાં ધ્યાનની કલ્પનામાં રોકાયેલો... આહાહા...! એ ‘કલ્પનામાત્ર રમ્ય છે;—’ કલ્પનામાત્ર ઠીક કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ઠેઠ લઈ ગયા. આહાહા...! આકરું કામ છે, બાપુ!

વીતરાગ જિનેશ્વરદેવનો માર્ગ, પ્રભુ! બહુ ઝીણો. અત્યારે તો બધી ગડબડ ચાલી છે.

બહારથી બધું મનાવીને જિંદગી ચાલી જાય છે. પ્રરૂપણા પણ એવી જ કરે. આ કરો, આ કરો, વ્રત કરો, તપ કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, જાઓ, (થઈ ગયો) ધર્મ. આહાહા...! અહીં તો ધ્યાન અને ધ્યેયમાં પણ રોકાણો કલ્પનામાં (તો) અંદર ધ્યાન જામ્યું નહિ, એમ કહે છે. આહાહા...! આત્મા જ્ઞાનાનંદ સહજાત્મસ્વરૂપ, એમાં એકાગ્ર થઈ શક્યો નહિ અને એની કલ્પનામાં રોકાણો. આહાહા...! એ સૂતપ પણ કલ્પનારમ્ય છે. કલ્પનામાત્ર સારું કહેવામાં આવે છે. છે?

‘આવું જાણીને...’ આવું જાણીને... આહાહા...! ‘ધીમાન (–બુદ્ધિમાન પુરુષ)...’ બુદ્ધિમાન એને કહીએ... આહાહા...! જે આત્મામાં અંદર વળે તેને બુદ્ધિમાન કહીએ. આહાહા...! બાકી બધી કુબુદ્ધિ છે. સંસારના ડહાપણ અને વેપારની કુશળતા અને વકીલાતના ધંધા, ડોક્ટરના મોટા મોટા ધંધા. મહિને પાંચ-પાંચ, દસ-દસ હજાર પેદા કરે. દુઃખી છે બિચારા. આહાહા...! ‘આવું જાણીને ધીમાન (–બુદ્ધિમાન પુરુષ) સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષના પૂરમાં ડૂબતા...’ આહાહા...! સ્વભાવિક પરમાનંદરૂપી પીયૂષનું અમૃત. સ્વભાવિક પરમાનંદરૂપી અમૃત આત્મા. અંદર સહજાત્મરૂપી અમૃત ભર્યું છે. આત્મામાં અતીન્દ્રિય અમૃત ભર્યું છે. આહાહા...! અનંત શક્તિઓનો એ સાગર છે. એવો જે ભગવાનઆત્મા એ ‘સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષ...’ એટલે અમૃત. ‘એના પૂરમાં ડૂબતા...’ અંદર એકાગ્ર થયો. આહાહા...! આનંદની ધારા વહે છે. આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે-અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ છે. અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપમાં ડૂબતા, અંદર જતા... આહાહા...! ‘(–લીન થતા)...’ ડૂબતાનો અર્થ કર્યો.

‘સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષ...’ અમૃત, એના ‘પૂરમાં ડૂબતા (–લીન થતા) એવા સહજ પરમાત્માનો એકનો આશ્રય કરે છે.’ એવા સહજ પરમાત્માનો જ ‘એકનો...’ ભાષા દેખો! ધ્યાન અને ધ્યેયની કલ્પના પણ નહિ. શુભભાવ તો નહિ... આહાહા...! અશુભભાવ તો નહિ પણ ધ્યાન અને ધ્યેયની કલ્પના પણ નહિ. આહાહા...! સહજ પરમાત્માનો ‘એકનો...’ એકનો ‘આશ્રય કરે છે.’ વસ્તુ સહજાત્મસ્વરૂપ પરમાત્મા, નિજાનંદ પ્રભુ એનો એકનો આશ્રય કરે તેને ધર્મ થાય છે. આહાહા...! એકનો આશ્રય કરે છે. ભેદ પર્યાયનો પણ નહિ. ગુણ-ગુણી ભેદનો નહિ. શુભરાગ, અશુભરાગની તો વાત જ શું કરવી? આહાહા...! ધ્યાન ધ્યેયની કલ્પના પણ નહિ. એક અમૃતથી ભરેલો ભગવાનઆત્મા અંદર, એમાં ડૂબકી મારે એટલે એકાગ્ર થાય છે. આહાહા...! એ એક જ આશ્રય કરવાને લાયક છે. વાત તો બહુ સારી આવી છે. ટોચ છે, ટોચ. આહાહા...!

એક પરમાત્મા પોતે. પરમાત્મા બીજા નહિ. એમ કીધું ને? પોતાને જાણીને ‘ધીમાન (–બુદ્ધિમાન પુરુષ) સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષના પૂરમાં ડૂબતા (–લીન થતાં) એવા સહજ પરમાત્માનો એકનો...’ પોતે એક આત્મા, હોં! પરમાત્મા એટલે ભગવાન વીતરાગ સર્વજ્ઞ નહિ. વીતરાગ સર્વજ્ઞ ઉપર લક્ષ જતા રાગ થશે. આહાહા...! એક સહજાત્મ પરમાનંદસ્વરૂપ

આત્મા, એનામાં એકનો આશ્રય, એકનો આશ્રય. ગુણ-ગુણી ભેદ પણ નહી. ઓહોહો...! ક્યાંથી ક્યાં કાઢી નાખ્યું. શુભાશુભભાવ ઘોર સંસાર, ધ્યાન-ધ્યેયની કલ્પનામાત્ર રમ્ય, સૂતપ રમ્ય... આહાહા...! એને છોડીને એકલો અંદર 'સહજ પરમાનંદરૂપી પીયૂષના પૂરમાં ડૂબતા એવા સહજ પરમાત્માનો એકનો આશ્રય કરે છે.' તેને ધર્મ થઈને તેને મુક્તિનું કારણ થાય છે. તેને ધર્મ થાય છે. આહાહા...! આવું આકરું છે. ક્યાં સુધી કાઢી નાખ્યું. શુભભાવ તો કાઢી નાખ્યો. ઝેર. ધ્યાન, ધ્યેય અને ધ્યાતા, એની કલ્પના રમ્ય એ નહી, એને છોડી દે. આહાહા...!

એકલો સહજ પરમાત્મ અમૃતથી ભરેલો, 'એકનો આશ્રય કરે...' ગુણ-ગુણી ભેદનો પણ નહિ, પર્યાયનો પણ નહિ. એક ગુણીનો આશ્રય કરે, એનું નામ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન અને ધર્મ છે. આવો ધર્મ વીતરાગનો છે. આહાહા...! છે કે નહિ? અહીંનું સૂત્ર છે આ? આ 'સોનગઢ'નું નથી કાંઈ. ભગવાનનું કહેલું, મુનિરાજે બનાવેલું છે. આહાહા...!

એક સ્વદ્રવ્ય, જેમાં એકલું અમૃત અને આનંદ ભર્યો છે. એક આવ્યું હતું. જેનું આનંદ એક લક્ષણ છે. એવું આવ્યું હતું. આનંદ એક લક્ષણ છે. અતીન્દ્રિય આનંદ એક જેનું લક્ષણ છે એવા આત્માને અનુભવે, એનું નામ ધર્મ છે. વીતરાગમાર્ગમાં એને ધર્મ કહે છે. આહાહા...! વાત બહુ આઘે ગઈ. અહીં તો હજી આ વ્યવહાર કરો તો થાય અને આ વ્યવહાર કરો તો થાય અને આ કરો તો થાય. વ્યવહાર કરવો જોઈએ, કરવો જોઈએ. ભક્તિ કરતા થાય, પરમાત્માની પૂજા કરતા થાય. આહાહા...! સાધુને આહાર-પાણી દેતા થાય. એ બધા શુભભાવને તો અહીં ઘોર સંસારનું મૂળ કહ્યું. ધ્યાનમાં અંદર આવ્યો તો કલ્પનામાં ઊભો રહ્યો તો પણ કહે છે એ નહિ. આહાહા...! એકલો પરમાનંદસ્વરૂપ આત્મા, એનો આશ્રય કરે એને ધર્મ થાય. એ ૯૨ ગાથા (પૂરી) થઈ.

ગાથા-૯૩

જ્ઞાણણિલીણો સાહૂ પરિચાંગ કુણઙ્ઙ સવ્વદોસાણં ।

તમ્હા દુ જ્ઞાણમેવ હિ સવ્વદિચારસ્સ પહિકમણં ॥૧૩ ॥

ધ્યાનનિલીનઃ સાધુઃ પરિત્યાગં કરોતિ સર્વદોષાણામ્ ।

તસ્માત્તુ ધ્યાનમેવ હિ સર્વાતિચારસ્ય પ્રતિક્રમણમ્ ॥૧૩ ॥

અત્ર ધ્યાનમેકમુપાદેયમિત્યુક્તમ્ ।

કશ્ચિત્ પરમજિનયોગીશ્વરઃ સાધુઃ અત્યાસન્નભવ્યજીવઃ અધ્યાત્મભાષયોક્તસ્વાત્માશ્રિત-
નિશ્ચયધર્મધ્યાનનિલીનઃ નિર્ભદરુપેણ સ્થિતઃ, અથવા સકલક્રિયાકાંડાહંબરવ્યવહારનયાત્મક-

ભેદકરણધ્યાનધ્યેયવિકલ્પનિર્મુક્તનિખિલકરણ-ગ્રામાગોચરપરમતત્ત્વશુદ્ધાન્તસ્તત્ત્વવિષયભેદ-
કલ્પનાનિરપેક્ષનિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપે તિષ્ઠતિ ચ, સ ચ નિરવશેષેણાન્તર્મુખતયા
પ્રશસ્તાપ્રશસ્તસમસ્તમોહરાગદ્વેષાણાં પરિત્યાગં કરોતિ, તસ્માત્ સ્વાત્માશ્રિતનિશ્ચયધર્મ-
શુક્લધ્યાનદ્વિતયમેવ સર્વાતિચારાણાં પ્રતિક્રમણમિતિ ।

રહી ધ્યાનમાં તલ્લીન, છોડે સાધુ દોષ સમસ્તને;

તે કારણે બસ ધ્યાન સૌ અતિચારનું પ્રતિક્રમણ છે. ૯૩.

અન્વયાર્થ :- [ધ્યાનનિલીન:] ધ્યાનમાં લીન [સાધુ:] સાધુ [સર્વદોષાણામ્] સર્વ દોષોનો
[પરિત્યાગં] પરિત્યાગ [કરોતિ] કરે છે; [તસ્માત્ તુ] તેથી [ધ્યાનમ્ એવ] ધ્યાન જ [હિ] બરેબર
[સર્વાતિચારસ્ય] સર્વ અતિચારનું [પ્રતિક્રમણમ્] પ્રતિક્રમણ છે.

ટીકા :- અહીં (આ ગાથામાં), ધ્યાન એક ઉપાદેય છે એમ કહ્યું છે.

જે કોઈ પરમજિનયોગીશ્વર સાધુ - અતિ-આસન્નભવ્ય જીવ, અધ્યાત્મભાષાએ પૂર્વોક્ત
સ્વાત્માશ્રિત નિશ્ચયધર્મધ્યાનમાં લીન થયો થકો અભેદરૂપે સ્થિત રહે છે, અથવા સકળ
ક્રિયાકાંડના આડંબર વિનાનું અને વ્યવહારનયાત્મક *ભેદકરણ તથા ધ્યાન-ધ્યેયના વિકલ્પ
વિનાનું, સમસ્ત ઈન્દ્રિયસમૂહથી અગોચર એવું જે પરમતત્ત્વ-શુદ્ધ અંત:તત્ત્વ, તે સંબંધી
ભેદકલ્પનાથી •નિરપેક્ષ નિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપે સ્થિત રહે છે, તે (સાધુ) નિરવશેષપણે
અંતર્મુખ હોવાથી પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષનો પરિત્યાગ કરે છે; તેથી (એમ
સિદ્ધ થયું કે) સ્વાત્માશ્રિત એવાં જે નિશ્ચયધર્મધ્યાન અને નિશ્ચયશુક્લધ્યાન, તે બે ધ્યાન
જ સર્વ અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ છે.

ગાથા-૯૩ ઉપર પ્રવચન

૯૩ ગાથા.

જ્ઞાણણિલીણો સાહૂ પરિચાંગ કુણઙ સવ્વદોસાણં ।

તમ્હા દુ જ્ઞાણમેવ હિ સવ્વદિચારસ્સ પડિકમણં ।।૧૩।।

* ભેદકરણ = ભેદ કરવા તે; ભેદ પાડવા તે [સમસ્ત ભેદકરણ - ધ્યાન-ધ્યેયના વિકલ્પ સુદ્ધાં
વ્યવહારનયસ્વરૂપ છે.]

• નિરપેક્ષ = ઉદાસીન; નિ:સ્પૃહ; અપેક્ષા વિનાનું. [નિશ્ચયશુક્લધ્યાન શુદ્ધ અંત:તત્ત્વ સંબંધી
ભેદોની કલ્પનાથી પણ નિરપેક્ષ છે.]

રહી ધ્યાનમાં તલ્લીન, છોડે સાધુ દોષ સમસ્તને;
તે કારણે બસ ધ્યાન સૌ અતિચારનું પ્રતિક્રમણ છે. ૯૩.

એ ધ્યાન બધા પાપને ટાળવાનું કારણ છે. પુણ્ય અને પાપ બેય. આહાહા...! ધ્યાનમાં પણ પાછું કોનું ધ્યાન? આત્માનું. એ પાછો આત્મા આવો છે... આત્મા આવો છે એવી કલ્પના કરીને ત્યાં ઊભા રાખે, એ ધ્યાન નથી. આહાહા...! અત્યારે એ ચાલ્યું છે. આત્માના ધ્યાનની વાતું, પણ એ ધ્યાન નથી. આહાહા...!

રહી ધ્યાનમાં તલ્લીન, છોડે સાધુ દોષ સમસ્તને;
તે કારણે બસ ધ્યાન સૌ અતિચારનું પ્રતિક્રમણ છે. ૯૩.

ઓહોહો...! મુનિરાજ કહે છે, મેં તો મારે માટે આ બનાવ્યું છે. મારી ભાવના માટે. આહાહા...! દુનિયા સાંભળે, સમજે અને લે તો લ્યો. બાકી મેં તો મારી ભાવના માટે બનાવ્યું છે. સત્ય તો આવું છે. સત્ય જેવું વીતરાગમાર્ગમાં એવું સત્ય આ છે. એ સિવાય વીતરાગમાર્ગને નામે, પુણ્યને નામે ધર્મ અને વ્રત કરો, તપ કરો, અપવાસ કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, એ ધર્મ મનાવે એ જૈનમાર્ગ નથી. એ જૈનધર્મ નથી. એ ‘મોક્ષપાહુડ’ની ૮૩ ગાથામાં આવી ગયું ને? પૂજા આદિ જૈનધર્મ નથી. પૂજા, વ્રત, વયાવચ્ચ આદિ બધા શુભભાવ છે. એ કાંઈ જૈનધર્મ નથી. અષ્ટપાહુડમાં આવી ગયું.

ધ્યાન એકલો આત્મા એનાથી રહિત... આહાહા...! એનું નામ અહીંયાં ધર્મધ્યાન કહેવામાં આવે છે. એ આ ગાથામાં વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)